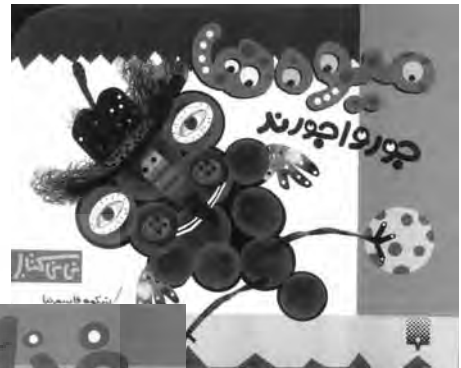

سرگردان در دنیای فانتزی

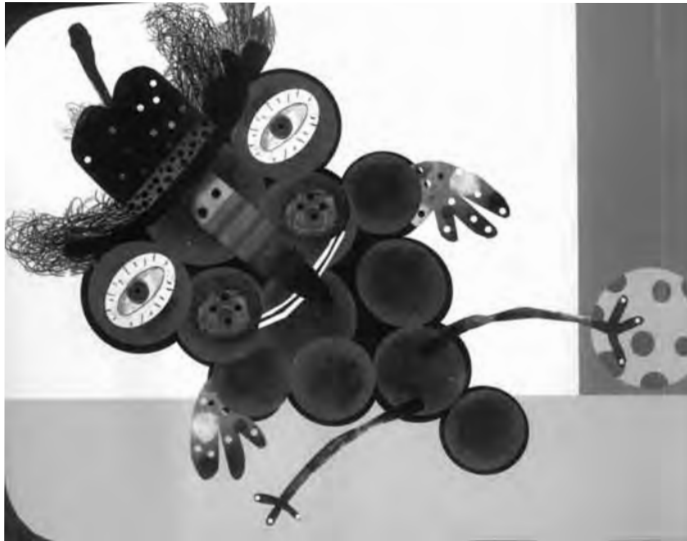
وقار آقایی

عنوان کتاب : میوه‌ها جورواجورند، غذاها جورواجورند، بازی‌ها جورواجورند (از مجموعه نی نی کتاب)
شاعر: شکوه قاسم نیا
تصویرگر: علیرضا گلدوزیان
ناشر: پیدایش
نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۶
شمارگان: ۴۱۰۰ نسخه
تعداد صفحات: ۱۰ صفحه
بها: ۱۵۰۰ تومان

خلق اثر هنری برای کودک، مستلزم داشتن دانش کافی در زمینه‌های گوناگون و از همه مهم‌تر روان‌شناسی است. خالق اثر هنری باید از ویژگی‌های ذهنی و روانی مخاطب کاملاً آگاه باشد؛ چرا که او در ایجاد احساسات و عواطف کودک و نوع دید وی به جهان بیرون دخیل است. هنرمند هدفی والاتر از حظ بصری و سرگرمی را در اثرش دنبال می‌کند. این وظیفه زمانی سنگین‌تر می‌شود که هنرمند با مخاطبی روبه‌روست که سال‌های اولیه زیستن را تجربه می‌کند و در واقع تشنه کشف و شناخت جهان حقیقی پیرامون است و اثر هنری، خواسته یا ناخواسته، به مثابه دریچه‌ای عمل می‌کند که مخاطب را به دیدن جهان از پشت آن فرا می‌خواند.

در این میان، کتاب‌های تصویری نیز در حکم همان دریچه‌هایی هستند که کودک، مشتاقانه به دیدن جهان از پشت آن‌ها می‌شتابد؛ دریچه‌هایی که وظیفه دارند جهان پیرامون را نه تیره و تار، بلکه روشن و جذاب و خوشایند و در عین حال واقعی نشان دهند.

پیداست که خلاقیت و نوآوری هنرمند، در میزان جذابیت تصاویر اهمیت به‌سزایی دارد. به دلیل کمبود کتاب‌های تصویری برای کودک گروه «الف» و «ب»، به خصوص در حوزه آموزشی و مفهومی، لزوم پرداختن به این مجموعه، ضروری به نظر می‌رسد.

طبق توضیحاتی که ناشر در پشت جلد کتاب ذکر می‌کند: «این مجموعه شامل کتاب‌هایی است با محتوای آموزشی که در قالبی فانتزی و هنری ارائه شده است. در این کتاب‌ها، کودکان از طریق شعرهایی کوتاه و ساده و تصاویر

زیبا، با انواع موجودات و پدیده‌های اطراف خود آشنا می‌شوند.»

با توجه به آموزشی بودن این مجموعه، طبیعتاً توقعات مخاطب از اشعار و تصاویر، متفاوت از دیگر کتاب‌های شعر خواهد بود.

اشعار این مجموعه ساده و کوتاه هستند، زبان شاعر، روان و امروزی است و کلمات و ترکیبات مورد استفاده، محدود به دنیای کودک است و خارج از حوزه گفتار او نیست.

در کتاب‌های این مجموعه، بار اصلی بر دوش تصاویر است تا متن، چراکه مجموعه برای کودک پیش‌دستان طراحی شده و قطع و نوع صحافی و کاغذ مورد استفاده، گواه این مدعاست. پس تصویر نقش اساسی در جذب و برقراری ارتباط با مخاطب دارد.

تصویرگر مجموعه، برای درک و دریافت تخیلات نهفته در اشعار و نزدیک کردن فضای تصاویر به فضای متن تلاش کرده است، اما متأسفانه نتوانسته از نوعی شخصیت‌پردازی خاص و عجیب، پا فراتر بگذارد و در نهایت بی‌احتیاطی، از مباحث عمده‌ای که باعث تاثیرگذاری و لذت‌بخشی تصاویر می‌شوند، غافل شده است، مانند رنگ و فضا سازی. در ذیل به ضعف تصاویر در هر یک از این حوزه‌ها پرداخته می‌شود.

رنگ

رنگ، اصلی‌ترین عنصر بصری در تصویر است؛ چرا که حسی‌ترین واکنش‌ها را در بیننده بر می‌انگیزد. میزان تأثیرپذیری

از رنگ تا حدی است که در همان نگاه اول می‌تواند عامل جذب یا دفع کودک شود. به علت حساس و آسیب‌پذیر بودن کودک گروه «الف» و «ب» رنگ مهم‌ترین نکته‌ای است که در انتخاب آن، تصویرگر باید شرایط مخاطب را در نظر گیرد و تسلیم سلیقه شخصی خویش نگردد.

با نگاهی کلی به صفحات این سه جلد، در می‌یابیم که اکثر شخصیت‌ها به رنگ سیاه تصویر شده‌اند که در تضاد با رنگ‌های شاد پس‌زمینه، زنده‌تر و نامناسب‌تر دیده می‌شوند. انتخاب

برای کودک، هر عنصر بصری هر چند کوچک در تصویر؛ مفهومی در پی دارد.

ذهن او هیچ

جزئی را

فقط به عنوان

تزیین نمی‌پذیرد،

مگر نقشی

توصیف‌پذیر

در تصویر دارا باشد.

استفاده از این همه

دایره رنگی

تصاویر را

گنگ و مبهم

کرده است

این رنگ برای تصاویر، بسیار ناآگاهانه صورت گرفته؛ چرا که رنگ سیاه، کودک را غمگین و ناامید می‌کند و تأثیر منفی بر روحیات او می‌گذارد. دنیای او مملو از رنگ است و در این میان سیاه یعنی بی‌رنگی.

تصویرگر سعی داشته به کمک خال‌های رنگی بی‌شمار، از سنگینی رنگ سیاه بکاهد، اما این خود نیز مشکلی بر مشکلات تصاویر افزوده است؛ چرا که برای کودک، هر عنصر بصری هر چند کوچک در تصویر؛ مفهومی در پی دارد. ذهن او هیچ جزئی را فقط به عنوان تزیین نمی‌پذیرد، مگر نقشی توصیف‌پذیر در تصویر دارا باشد. استفاده از این همه دایره رنگی تصاویر را گنگ و مبهم کرده است.

**شخصیت‌پردازی‌ها
نیز ضعیف و
کاملاً منطبق بر
سلیقه شخصی
تصویرگر و
بدون در نظر
گرفتن
نیاز مخاطب
انجام گرفته
است**

شخصیت‌پردازی

گذشته از مبحث رنگ، شخصیت‌پردازی‌ها نیز ضعیف و کاملاً منطبق بر سلیقه شخصی تصویرگر و بدون در نظر گرفتن نیاز مخاطب انجام گرفته است. با در نظر گرفتن این نکته که کتاب هدفی آموزشی را نیز دنبال می‌کند، لزوم ارائه تصاویر منطقی در کنار فانتزی و تخیل ضروری است و پرداختن به یکی، نباید باعث غفلت از دیگری گردد. در حالی که در این مجموعه تصویرگر چنان غرق در فضای فانتزی شخصیت‌های خود شده که مهم‌ترین وظیفه‌اش، یعنی خلق دنیایی جذاب و دوست‌داشتنی برای کودک را فراموش کرده است.

چهره شخصیت‌ها عمدتاً اجزایی

تکراری و شبیه هم هستند و تنوع در چهره‌ها، تنها با بزرگ و کوچک کردن این اجزا صورت گرفته است. چشم‌های بیضی شکل و بی‌حالت که به نقطه‌ای مبهم در خارج از صحنه خیره شده‌اند و گاه ترسناک به نظر می‌رسند، در چهره تمام شخصیت‌ها دیده می‌شود.

دهان‌هایی که گویی از دل‌تک سیرک به عاریت گرفته شده‌اند، لبخند ملیحی بر چهره شخصیت‌ها نشانده است؛ بی آن که حسی یا کنشی را به بیننده منتقل کند. استفاده از بینی‌هایی با سوراخ‌های بزرگ نیز در تمامی شخصیت‌ها، بدون توجه به تفاوت ماهوی میوه‌ها و اشیا و حیوانات، عیناً تکرار شده است.

از عناصر بصری که به تکرار در تصاویر به چشم می‌خورد، استفاده از کلاه شاپو و چکمه است که در موارد اول جذاب به نظر می‌رسد اما حضور آن در صفحات بعد تکراری است.

ارتباط با متن

گذشته از ضعف‌های زیبایی‌شناسی، تصاویر ضعف‌های محتوایی نیز دارند. در جلد «غذاها جورواجورند»، تکیه تصویرگر بیشتر بر حیوان مورد نظر بوده و به غذای آن به خوبی پرداخته نشده. به طور مثال در صفحه ۳، شعر، غذای خرگوش را هویج زرد و تازه معرفی می‌کند، اما تصویر هویج به رنگ نارنجی کدر است که در انتها سیاه شده و اصلاً تازه به نظر نمی‌رسد.

یا در صفحه ۹ از کتاب «بازی‌ها جورواجورند»، به معرفی بازی گرگم به هوا پرداخته شده است. بره که در این بازی در حال گریز از دست گرگ است، سری بسیار بزرگ و نامتناسب دارد و بیشتر به میش شبیه است. به نظر می‌رسد گرگ نیز علاقه چندانی به دنبال کردن او ندارد! گفتنی است که به علت کم تجربه‌ی این گروه سنی، آموزش صحیح از طریق تصاویر انجام می‌پذیرد و تصاویر باید در نهایت آگاهی و دقت خلق شوند چرا که ابزار اصلی شناخت کودک و رشد عقلانی او را تشکیل می‌دهند.

ضعف‌هایی از این دست، در جلد «میوه‌ها جورواجورند»، آشکارتر و بیشتر است. در شعر دوم از این کتاب آمده:

هلو
نه گرده، نه درازه
سرخ و سفید و نازه
رو شاخه‌ها نشسته
به خوشگلیش می‌نازه

قبل از پرداختن به تصویر، باید به نکته‌ای در شعر اشاره کرد. در مصرع اول، هلو میوه‌ای معرفی می‌شود که نه گرد است و نه دراز، اما آیا هلو گرد نیست؟! و اگر گرد نیست، این تصویر کاملاً دایره‌ای که در کنار شعر آمده است، چیست؟! در حالی که آن‌چه مخاطب در تصویر با آن روبه‌روست، جز گردی هیچ شباهت دیگری به هلو ندارد بلکه دختری است با

سری بسیار بزرگ و نامتناسب نسبت به اندام کوچک و صورتی پوشیده از رنگ‌های ناهمگون و ابروان قجری که مردی کوچک با بال و کلاه و عصایی در گوشه تصویر، متعجب به او خیره گشته است. در تصویر بعدی این کتاب، گسستی ساختاری در تصاویر به چشم می‌خورد. خلاف تصاویر دیگر که در آن‌ها میوه شخصیت اصلی بوده، در این‌جا به جزئی از تصویر بدل شده است. دختر بچه‌ای که طبق گفته شعر، همان کودک مخاطب است و شباهت زیادی به تصویر هلو دارد، میوه‌ها را به گوش آویخته است. مخاطب این گروه سنی، هنوز به مرحله‌ای از رشد عقلانی نرسیده که قدرت درک این گسست و تغییر بی‌مقدمه عناصر و شخصیت‌ها را داشته باشد و این گسست او را سردرگم می‌کند.

تصویر انگور نیز در صفحه ۸ این کتاب، با به عاریت گرفتن پا و منقار و کلاه کلاغ از کتاب «غذاها...» بسیار سورئال شده و از رمز فانتزی معمول گذشته است. این تصویر قادر نیست هیچ شناخت صحیحی از میوه مورد بحث به کودک ارائه دهد.

قوی‌ترین تصاویر این مجموعه، مربوط به کتاب «بازی‌ها جورواجورند» است. به سبب موضوع اشعار، تصویرگر محدودیت کم‌تری در تصویرسازی داشته است. تصاویر این مجموعه، چه در شخصیت‌پردازی و چه در ترکیب‌بندی، از تنوع بیشتری برخوردارند. وجود ریتم، حرکت و جنبش در تصاویر این مجموعه، به خوبی حس بازی و شیطنت را به کودک منتقل می‌کند، گرچه این جلد نیز از ضعف‌های جلد‌های دیگر بی‌بهره نیست. نبود فضا‌سازی و استفاده از رنگ‌های تخت ناهماهنگ، از دیگر ضعف‌های مجموعه است. در مجموع، تصویرگر نتوانسته ارتباط بین شخصیت‌ها و رنگ‌های زمینه را به خوبی برقرار کند و شخصیت‌ها گویی در خلأ، معلق به سر می‌برند.

قطع کتاب، صحافی، نوع کاغذ و گوشه‌های گرد برش خورده صفحات متناسب با گروه سنی است، اما کیفیت نه چندان خوب چاپ، باعث کدر شدن رنگ‌ها شده و لبه صفحات نیز به خوبی برش نخورده و گاه تیز و ناصاف است.

در پایان، باید گفت که این مجموعه، به عنوان مجموعه‌ای تصویری-آموزشی، قادر به جذب مخاطب و کمک به رشد و آگاهی کودک در درک مفاهیم مورد بحث نخواهد بود؛ چرا که شرایط سنی و نیازهای حسی و عقلانی مخاطب خود را نادیده گرفته است.

با در نظر گرفتن این نکته که کتاب هدفی آموزشی را نیز دنبال می‌کند، لزوم ارائه تصاویر منطقی در کنار فانتزی و تخیل ضروری است و پرداختن به یکی، نباید باعث غفلت از دیگری شود